

**Jabborov Jamshid Azimovich**

Xalqaro innovatsion universiteti dotsenti,  
falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

[jamshidshoh@gmail.com](mailto:jamshidshoh@gmail.com)

<https://orcid.org/0009-0008-6409-2967>

## **O'SMIRLARDA SHAXS XUSUSIYATLARINI DIAGNOSTIKA QILUVCHI R.B. KETTELNING 14 OMILLI SO'ROVNOMASINING TAVSIFI**

**Annotatsiya.** Mazkur maqolada o'smirlarda shaxs xususiyatlarini diagnostika qiluvchi R.B.Kettelning 14 omilli so'rovnomasining tavsifi ilmiy asoslar orqali yoritilgan. O'smirlar ma'naviy qiyofasini rivojlantirish masalalari, o'smir psixologiyasi va dunyoqarashi, ma'naviy-madaniy saviyasi, hayot tarzining ta'rifi, o'z-o'zini anglash istagi, o'zini o'zi-takomillashtirishi, axloqiy va estetik qadriyatlarini, shaxsning tanlangan maqsadlarga intilishi haqidagi qarashlar tizimi tahlil qilinib, ular o'rtasida ma'naviy aloqadorlik o'rganilgan.

**Kalit so'zlari:** ma'naviy qiyofa, o'smir, o'z-o'zini anglash, his-tuyg'u, xarakter, intellekt, psixodiagnostika, omil, giperaktiv, passivlik, faollik, hissiy qo'zg'lish.

## **ОПИСАНИЕ 14-ФАКТОРНОГО ОПРОСНИКА Р.Б. КЕТТЕЛЯ, ДИАГНОСТИРУЮЩЕГО ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛИЧНОСТИ У ПОДРОСТКОВ**

**Аннотация.** В данной статье научно обосновано описание 14-факторного опросника Р.Б.Кеттелла, диагностирующего личностные особенности подростков. Проанализированы вопросы развития духовного облика подростков, психология и мировоззрение подростка, духовно-культурный уровень, определение образа жизни, стремление к самосознанию, самосовершенствованию, нравственные и эстетические ценности, система взглядов на стремление личности к избранным целям, изучена духовная связь между ними.

**Ключевые слова:** духовный облик, подросток, самосознание, чувство, характер, интеллект, психодиagnostika, фактор, гиперактивность, пассивность, активность, эмоциональное возбуждение.

## **DESCRIPTION OF THE 14-FACTOR QUESTIONNAIRE OF R.B. CATTEL, WHICH DIAGNOSES PERSONAL CHARACTERISTICS IN ADOLESCENTS**

**Annotatsiya.** This article describes the 14-factor questionnaire of R.B. Cattell, which diagnoses personality traits in adolescents, using scientific grounds. Issues of the development of the spiritual image of adolescents, the psychology and worldview of adolescents, their spiritual and cultural level, the definition of lifestyle, the desire for self-awareness, self-improvement, moral and aesthetic values, the system of views on the striving of the individual for the chosen goals were analyzed, and the spiritual connection between them was studied.

**Keywords:** spiritual image, adolescent, self-awareness, emotion, character, intellect, psychodiagnosics, factor, hyperactivity, passivity, activity, emotional arousal.

**Kirish.** Hozirgi vaqtda davlat va ta'lim tizimi zamonaviy o'zbek jamiyatini hamda har bir shaxsni qayta tiklashning asosiy omili bo'lgan ma'naviy-axloqiy tarbiya kontseptsiyasini faol ravishda ishlab chiqmoqda va amalga oshirmoqda. Axloqiy tanazzul, pragmatizm, hayot

mazmunini yo'qotish, erta yoshda (o'smirlik davrida) turli axloqsizliklar va yot g'oyalarga qaramlik – bularning barchasi hozirgi jamiyat va shaxsni tavsiflaydi. Bularning barchasi jamiyatning ma'naviy inqirozi va shaxsning axloqiy salomatligini yo'qotishidan dalolat beradi. Zamonaviy jamiyatda ro'y berayotgan o'zgarishlar, jumladan, beqarorlik, ijtimoiy tahdidlar va o'zgaruvchan iqtisodiy muhit o'smirlarning o'z-o'zini anglashining rivojlanishiga ta'sir qiladi.

O'smirlik davrida bolalarda o'z-o'zini anglash, jumladan, haqiqiy va ideal o'zini o'zi shakllantiradi. O'z-o'zini anglashning tuzilishi o'smir shaxsining asosini tashkil qiladi va uning psixologik farovonligiga ta'sir qiladi. Shaxs tuzilishidagi xilma-xillik o'smirlarga moslashishga yordam beradi, bu ayniqsa ushbu davrda muhim ahamiyatga ega, chunki o'smirlik tajovuzkor xatti-harakatlar, jumladan, o'z joniga qasd qilish harakati uchun xavf omilidir. Emotsionallik, yuqori emotsional faollik va ko'rgazmali xatti-harakatlar o'z-o'zini buzish xatti-harakatlarini rag'batlantirishi mumkin.

Ko'plab salbiy jihatlarni hisobga olgan holda o'smirlarining shaxs xususiyatlarini diagnostika qilish, psixokorreksion trening dasturlar yaratish va ijobiy yechimlar ishlab chiqish orqali o'smirlar ma'naviy qiyofasini shakllantirish mumkin. Mazkur maqolada o'smirlarining shaxs xususiyatlarini diagnostika qilish uchun maxsus tadqiqot usuli sifatida 14 omilli R.B.Kettel so'rovnomasidan foydalandik.

**Muhokama va tahlil.** R.B.Kettel tomonidan yaratilgan 14 omilli shaxs so'rovnomasi universal xususiyatli, 12-16 yoshli o'smirlar uchun mo'ljallangan bo'lib, u shaxsning eng muhim sifat va fazilatlarini hamda individualligi haqida ko'p qirrali ma'lumot beradi. Savollar loyihaviy xarakterga ega bo'lib, oddiy hayotiy vaziyatlarni aks ettiradi. Mazkur test so'rovnoma o'smirning individual psixologik xususiyatlarini o'rganish zarur bo'lgan vaziyatlarda tezkor diagnostikaning qulay vositasidir. R.B. Kettel testi o'smir shaxsi xususiyatlariga tashxis qo'yadi, konstitutsiyaviy omillarni chaqiradi. So'rovnoma 142 ta savol bor. Tekshiruv vaqti 60 minutgacha.

Ushbu metodikani qo'llash o'smirlar temperamenti va xarakteriga xos asosiy tayanch tuzilmalarning psixologik o'ziga xosligini aniqlashga imkon beradi. Bundan tashqari, har bir omil nafaqat o'smirning ichki tabiatini sifat va miqdoriy baholashni, balki shaxslararo munosabatlar nuqtai nazaridan uning xususiyatlariga ham baho berishni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, individual xususiyatlarni belgilovchi omillarni uchta soha guruhlariga ajratish mumkin: intellektual, hissiy-irodaviy va kommunikativ.

Ushbu tadqiqotlar tajriba guruhi o'smirlarining bir qator ijtimoiy-psixologik va ma'naviy-axloqiy xususiyatlarga ega ekanligini aniqlashga imkon berdi.

### **1. A omil – “shizotimiya – afektektomiya (yakkalanib qolish – kirishimlilik)”.**

Kam ball to'plagan o'smir o'zini tashqi muhitdan ajratib qo'yishi, befarqlik, sovuqqonlik, qattiqqo'llikka, skeptitsizmga moyil, odamlarni baholashda qat'iylik va haddan tashqari jiddiylik bilan ajralib turadi. U atrofdagilarga nisbatan shubhali munosabatga ko'proq beriladi, boshqalarga nisbatan sovuqqon, yolg'iz ishlashni afzal ko'radi, murosaga kelishdan qochadi, ochiqchasiga gapira oladigan yaqin do'stlari yo'q (yoki kamchilikni tashkil etadi). Muloqotda qo'rslik, bo'ysunmaslik va mehrsizlik sifatlarini namoyon etadi.

Ushbu omilda yuqori ball olgan o'smir ochiq va mehribon, ochiqko'ngil va xushmuomaladir. U xulq-atvorda tabiiylik va qulaylik, ehtiyotkorlik, mehribonlik, munosabatlarda oqibatlilik bilan tengdoshlaridan ajralib turadi. Yaxshi rivojlangan empatiya hissiga ega, fikrlashida realistik tendentsiyalar (hayotiylik) kuzatiladi. U odamlar bilan bajonidil ishlaydi, nizolarni hal qilishda faol, ishonuvchan, tanqiddan qo'rqmaydi, yorqin his-tuyg'ularni boshdan kechiradi va har qanday voqeaga yorqin javob beradi.

Umuman olganda, omil kichik guruhlarda odamning muloqotchanligini o'lchashga qaratilgan.

### **2. B omil - bu “past intellekt - yuqori intellekt”ni aniqlashga mo'ljallangan.**

Tajriba hamda nazorat guruhidagi ba'zi talabalar intellektual jihatdan rivojlanishi oliy ta'lim muassasalariga qo'yiladigan talab darajalaridan pastroq darajadali bilan ajralib turadi. Ular auditoriyada o'tiladigan fanlardagi yangi bilimlarni sekinroq tushunishadi, o'zlashtirish darajasi past, ya'ni, yangi narsalarni sekin idrok etish, tarbiyasidagi nuqsonlar, o'zaro munosabatlarda tiyilib turish, mavhum fikrlash, fikrning yig'iq emas – tarqoqligi kuzatiladi.

Yuqori ball to'plagan talabalarda teran fikrlash, tez aql va tez o'rganish kuzatiladi. Og'zaki madaniyat va bilim darajasi o'rtasida uzviylik ko'zga tashlanadi.

### **3. C omil – "hissiy beqarorlik - hissiy barqarorlik".**

O'smirlar orasida umidsizlikka nisbatan past bardoshlik, his-tuyg'ularga moyillik, qiziqishlarning va kayfiyatning doimiy o'zgaruvchanligi, asabiylashish, charchoq, nevrotik alomatlar va gipoxondriyaga moyillik namoyon bo'ladigan o'spirinlar bu omilda nisbatan past ball to'plashadi.

Yuqori baholarga ega bo'lgan o'smir o'zini o'zi ruhiy jihatdan tarbiyalashga qodir, mehnatsevar, hissiy jihatdan yetuk, psixologik ustanovkalari ideal tarzda namoyon bo'ladi. U qiziqishlarning doimiyligi bilan ajralib turadigan guruh talablariga yaxshiroq namuna bo'la oladi. Unda asabiy charchoq alomatlari deyarli kuzatilmaydi. Haddan tashqari holatlarda hissiy qattqlik va befarqlik paydo bo'lishi mumkin.

### **4. D omil – "flegmatik qo'zg'aluvchan".**

D omilda past ball olgan o'smirda ehtiyotkorlik juda yuqori bo'lib, inert, xushmuomala, tirishqoq, shu bilan birga shoshqaloq. Keskinlikni xush ko'rmaydi, aybli vaziyatlarda juda tez xijolat tortadi. Maqsadlariga erishishda qat'iyatli.

Yuqori ball: o'smirda hayajon, sabr, talabchan, giperaktiv va cheklanmagan. Diqqatga intilish, o'zini tutish va hasadga moyil. O'ziga ishonch yuqori darajada. Shuningdek, osonlik bilan boshqalarni chalg'itadi va ko'plab asabiy alomatlarni namoyon etadi (uyqusizlik, bezovtalanish, tez xafa bo'lish, qo'zg'aluvchan va turli tashqi bosimlar ta'sirida g'azablanish).

### **5. E omil – "passivlik (bo'ysunish) – hukmronlik".**

E omilda kam ball olgan o'smirda uyatchanliklik sifati, boshqalarga yo'l berishga moyillik yuqori darajada. U o'zgalarning fikr mulohazasiga nisbatan qaram, aybni o'z zimmasiga oladi, mumkin bo'lgan xatolaridan tashvishlanadi. U xushmuomalalik, iste'fo, hurmat, kamtarlik bilan to'liq passivlik namoyish etadi va boshqalardan ajralib turadi. Bunday o'smirlarda ehtiyotkorlik ba'zan g'amginlik va pessimizm bilan birlashadi. Ta'sirchanlik kuchli, subdepressiyaga moyil bo'lishadi. Ular guruhda va odamlar orasida tashkilotchi inson sifatida samarasiz faoliyat yuritishadi.

Yuqori ball bilan o'smir hukmron, mustaqil, o'ziga ishongan, tajovuzkorlik darajasiga qadar o'jar. U mulohaza va xulq-atvorda mustaqil, uning fikrlashida erkinlik darajalari ko'zga tashlanadi. Ko'pincha bunday o'smirlar mojarolarda boshqalarni ayblaydi, rahbariyat va tashqaridan bosimni tan olmaydi, o'zi uchun avtoritar rahbarlik uslubini afzal ko'radi, yuqori obro'-e'tibor, maqom uchun kurashadi, mag'rurlik xulq-atvorida namoyon bo'ladi.

### **6. F omil – "ehtiyotkor – beparvo".**

Kam ball to'plagan o'smir xarakteridagi ehtiyotkorlik va sukunat bilan tengdoshlaridan ajralib turadi. U hamma narsani murakkablashtirishga moyil, hayotiy jarayonlarda paydo bo'ladigan tashvish, haqiqatni idrok etishda pessimizm bilan ajralib turadi. Kelajak haqida kam qayg'uradi, muvaffaqiyatsizlik to'g'risida ko'proq o'ylaydi. Boshqalar uchun bunday o'smirlar zerikarli va haddan tashqari tund ko'rinadi.

Yuqori natija ko'rsatgan o'smir quvnoq, impulsiv, beparvo, quvnoq, suhbatdosh, mobilligi bilan ko'zga tashlanadi. Ijtimoiy aloqalar uning uchun hissiy jihatdan muhimdir. U odamlar o'rtasidagi munosabatlarda ochiqqligi va samimiyligi bilan ajralib turadi. Hissiylik, muloqotning dinamizmi uning ko'pincha yetakchiga va guruh faoliyatining ishtiyogiga aylanishiga, omadga ishonishiga olib keladi. Ijtimoiy me'yorlashuv va turmush tarzining tashkiliy tomonlariga amal qilish sezilarli darajada yuqoriligi bilan ajralib turadi. Shu bilan bir qatorda ushbu o'smirlarda beqarorlik va beparvolik kuchli, o'zlari boshlagan ishdan darrov voz kechish ular uchun osonroq, ular axloqiy qadriyatlarga e'tiborsizlik qiladi.

Umuman olganda, ushbu omilni baholash muloqotning hissiy rangi va dinamikligini aks ettiradi.

### **7. G omil – "axloqiy me'yorlarni qabul qilish darajasi".**

Past ballar bilan, odam tasodif va sharoitlarning ta'siri ostida beqarorlikka moyil bo'ladi. Guruh talablari va normalarini bajarishga harakat qilmaydi. U vijdotsizlik, tartibsizlik, mas'uliyatsizlik, ijtimoiy me'yorlarga nisbatan moslashuvchan munosabat bilan ajralib turadi. Me'yorlar ta'siridan ozod bo'lish g'ayriijtimoiy xatti-harakatlarga olib kelishi mumkin.

Yuqori ball olgan o'smirda xulq-atvor qoidalariga qat'iy rioya qilishi, maqsadga erishishda qat'iyatlilik, aniqlik, mas'uliyat, ishbilarmonlik mavjudligi ko'zga tashlanadi. O'zlariga nisbatan ular mehnatsevar va o'zlariga nisbatan talabchan. Bunday o'smirlar qat'iyatli, mas'uliyatli va rejalarga muvofiq harakat qiladi. Ular muloqotlarga kirishishda ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishadi hamda ma'naviy va axloqiy me'yorlarning buzilishiga qarshi bo'lishadi.

Umuman olganda, omil turli me'yor va taqiqlarning inson xatti-harakati va munosabatlarini qay darajada tartibga solishini belgilaydi.

#### **8. H omil – "qo'rqqoqlik – jasorat".**

O'smirlar orasida uyatchan, o'z qobiliyatiga ishonmaydigan, vazmin, qo'rqqoq, soyada bo'lishni afzal ko'radigan vakillar ham uchraydi, bu ularning psixologik tabiatiga xos. Ular katta jamiyatdan bir yoki ikki kishini, eng ishongan do'stini afzal ko'radi. U tahdidga juda sezgir. So'rovnomada ishtirok etuvchi bunday sifatdagi o'smirlar so'rovnomadagi H omil bo'yicha past ball to'plashadi.

Yuqori ball olgan o'smir ijtimoiy jasorat, faollik, notanish holatlar va odamlar bilan kurashishga tayyorligi bilan ajralib turadi. U xavf-xatarga moyil, o'zini erkin tutadi. Yuqori jasorat bilan tavsiflanadi, ya'ni, izlanuvchan, impulsiv, tavakkalchilikka, o'rinsiz tahdidga moyil emas, jasur, erkin aloqada bo'ladi, muloqotda qiyinchiliklarga duch kelmaslik, ixtiyoriy va ko'p gapirish, kutilmagan hodisalarga duch kelganda adashib qolmaslik, muvaffaqiyatsizliklarni tezda unutish, to'g'ri yoki noto'g'ri tajribalardan ijobiy xulosalar chiqara oladi.

Umuman olganda, omil ijtimoiy vaziyatlarda tahdidga reaktivlikni ifodalaydi va ijtimoiy aloqalardagi faollik darajasini belgilaydi.

#### **9. I omil – "realizm - sezgirlik".**

Kam ball olgan o'smir o'ziga ishonch, mantiqiylik, real mulohazalar, amaliylik, boshqalarga nisbatan qat'iylik, jiddiylik, qo'pollik bilan ajralib turadi. Ular hayotning madaniy va ijtimoiy jihatlariga, sub'ektiv har qanday narsaga shubha bilan qarashadi. Guruhda ular sub'ektiv munosabatlarga emas, balki haqiqiy hayot faoliyatiga e'tibor berishib, birinchi navbatda o'zlariga tayanadilar hamda mazmunsiz ish va harakatlarga toqatsizlik naoyon etadilar.

Yuqori baholar bilan yumshoqlik, barqarorlik, romantizmga moyillik, tabiatni va dunyoni idrok etish badiiyligi kuzatiladi. Ular yumshoqroq, xayolparast, beriluvchan, dunyoning vizual va badiiy idrokiga sezgir, tashqi ko'rinish, xulq-atvor, xatti-harakatlar uslubi - hamma narsa didning nozikligi haqida gapiradi. Ushbu guruh vakillari qo'pol odamlarni va pala – partish ishlarni, romantikani yoqtirmaydilar. Ular sayohat va yangi tajribalarni yaxshi ko'radilar, boy tasavvur va estetik didga ega, san'at asarlari ularning hayotiga real voqealardan ko'ra ko'proq ta'sir qiladi.

#### **10. J omil "nevrasteniya – Gamlet omili"**

Past ball olgan o'smirlar tashabbuskorlik ko'rsatib, guruh faoliyatini afzal ko'radi. Ular boshqalar e'tiborni yoqtiradilar, umumiy normalar va qadriyatlarni qabul qiladilar, jamiyatda odamlar bilan doimiy muloqotda bo'lishni muhim ahamiyatga ega deb hisoblashadi.

Tadqiqot davomida yuqori baho oluvchi o'smirlar esa: individualist va introspektiv. Ular odatda o'z fikrlariga ega (ular ularni boshqalarga majburlamaydilar va ko'pincha ularni baham ko'rmaydilar). Intellektual jihatdan rivojlangan, ular o'zlarining xatolari haqida o'ylashadi, yangilaridan qochishga harakat qilishadi.

#### **11. O omil – "o'ziga ishonch – tashvishlanish".**

Kam ball olgan o'smir xotirjam, sovuqqon, o'ziga ishonadi. Bu o'smirlarda ochiqko'ngillik, ishonuvchanlik, boshqa odamlarga nisbatan xayrixohlik, bag'rikenglik, muloyimlik hislatlari yuqori darajada ekanligi namoyon bo'ladi. Bunday inson hasaddan xoli, odamlar bilan oson til topishadi va jamoada yaxshi ishlaydi.

Yuqori ball bilan ular depressiya, zaiflik, ta'sirchanlik, tashvishning sezilarli darajada yuqoriligi bilan ajralib turadi, ya'ni, bu o'spirinlar ko'proq tashvishli, beqaror, munosabatlarga kirishishda biroz tortinchoq, tanqidga og'riqli munosabatda bo'lishadi. Ular doimo biror yumish bilan mashg'ul bo'lsalarda, o'zlariga bo'lgan ishonchlari biroz past, o'z imkoniyatlarini, malakalarini, bilim va qobiliyatlarini past baholashga moyildirlar. Ta'lim muassasasida ular o'zlarini kamroq erkin his qiladilar va ishonch darajasi yuqori emas, ularda keraksiz kamtarinlik, yopiqlik - tundlik, bir-biridan ajralib turishdek xususiyatlar yaqqol kuzatiladi.

#### **12. Q2 omil – "guruhga bog'liqlik darajasi (muvofiqlik – nomuvofiqlik)".**

Kam ball to'plagan o'smir jamoatchilik fikriga ergashadi, boshqa odamlar bilan ishlashni va qaror qabul qilishni afzal ko'radi, ijtimoiy ma'qullashga e'tibor beradi. Shu bilan birga, u ko'pincha qaror qabul qilish tashabbusiga ega emas. Bunday o'smirlar munosabat bildirishda va faoliyatida mustaqil emas, qulayroq turdagi, ijtimoiy ma'qullashga yo'naltirilgan, boshqariladigan, boshqalarga bog'langan, o'z xatti-harakatlarida o'zgalar fikriga tayanadigan, doimiy boshqalarning qo'llab-quvvatlashiga, maslahat hamda ma'qullashga muhtoj. Ular o'quv faoliyati davomida boshqa odamlar bilan birga ishlashni afzal ko'radilar, chunki ular juda ochiqchasiga emas, balki o'zlarining xatti-harakatlarini tanlashda o'zlarining tashabbusi va jasoratiga tayanmaydilar.

Yuqori ball olgan inson o'z qarorlarini afzal ko'radi, mustaqil bo'ladi, o'zi tanlagan yo'ldan boradi, qaror qabul qiladi va o'zi harakat qiladi, ammo u har doim ham hukmronlik qilmaydi, ya'ni o'z fikriga ega bo'lib, uni majburlashga intilmaydi. Bunday kishilar odamlarni yoqtirmaydi, degani emas, ular shunchaki boshqalarning roziligi va qo'llab-quvvatlashiga muhtoj emas.

### **13. Q3 omil – “o'z-o'zini nazorat qilishning pastligi - o'z-o'zini nazorat qilishning yuqoriligi”.**

Past baho olgan o'smirlarda intizomsizlik, o'zi haqidagi g'oyalar va ichki ziddiyatlar mavjudligi kuzatilib, ijtimoiy talablarni bajarish haqida qayg'urmaydi. O'zini o'zi nazorat qilishning sezilarli darajada pastligi bilan ajralib turadi, ya'ni, o'spirinlarda o'zini tuta bilish nisbatan past darajada, beparvolik, intizomsizlik ko'zga tashlanadi, o'z ehtiroslariga bo'ysunadi, jamoatchilik fikriga bee'tibor. Bu guruh o'smirlarida o'quv faoliyatida ba'zan tartibsizlik va maqsadga yo'nalmaganlik kuzatiladi, ular ko'pincha adashadi, notekis va beparvo harakat qiladilar, vaqtini va o'quv faoliyatini tashkil qilishda noqulayliklarga duch kelishadi. Ular ko'pincha boshlagan faoliyatini tugatmasdan boshqasiga o'tib ketaveradilar, ularning munosabatlarida mas'uliyatsizlik ko'zga tashlanib turadi.

Yuqori ball olganlarda - o'z-o'zini nazorat qilishning yuqoriligi, ijtimoiy talablarni bajarishda aniqlik ko'zga tashlanadi. Inson o'zi haqidagi g'oyalarga ergashadi, his-tuyg'ularini va xatti-harakatlarini yaxshi boshqaradi, har bir ishni oxirigacha olib boradi. U maqsadlilik va shaxsning integratsiyasi bilan ajralib turadi. Xulq-atvorning ijtimoiy me'yoriyligidan (C omil) farqli o'laroq, bu omil xatti-harakatlarning ichki nazorati darajasini o'lchaydi.

### **14. Q4 omil – “ichki stress darajasi”.**

Past ball olgan o'smirlar dam olishni yoqtirish, past motivatsiya, dangasalik, haddan tashqari qoniqish va xotirjamliklari bilan ajralib turadi. Bunday o'smirlar faoliyat uchun zaif motivatsiyani ko'rsatadi, bu esa muvaffaqiyatning yetishmasligiga olib keladi. Biroq, bunday o'smirlar muammosiz yangi sharoitlarga moslashadi, ish, o'qish yoki hayotiy vaziyatlarda muammolarga duch kelsa – stressli vaziyatga tushib qolishadi, o'z yo'ldan chiqishmaydi.

Yuqori ball olgan o'smirlar intilishlarida keskinlik, zo'riqish, umidsizlik, qo'zg'aluvchanlik, asabiylashish, bezovtalik, hayajon, tashvish, charchoq va zaiflik hissi kuzatilib turadi. Bezovtalik ularning qarashlari va harakatlarida sezilib turadi. Past kayfiyat, asabiylashish, sabrsizlikning ustunligi, hissiy beqarorlik ularning dam olish uchun ham qulay muhit tanlolmasliklari bilan tavsiflanadi.

**Xulosa:** O'smirlarda shaxs xususiyatlarini diagnostika qiluvchi R.B.Kettelning 14 omilli so'rovnomasi orqali o'smirlarning shaxsiy rivojlanishida barqarorlik, ijtimoiy moslashuvchanlik va ma'naviy-axloqiy o'sish sur'atlarini aniqlash, jamiyatda o'smirlarni boshqalar bilan ijobiy munosabatlar o'rnatish, ularning shaxsiy xususiyatlari va fazilatlarini boshqarish, ijtimoiy muhitda qabul qilingan me'yorlarga ongli ravishda rioya qilish qobiliyatini rivojlantirish imkoni yaratiladi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Капустина А.Н. Многофакторная личностная методика Р. Кеттелла. Речь, 2006. – 104 стр.
2. Рукавишников А.А., Соколова М.В. Факторный личностный опросник Кеттелла. Методическое руководство. СПб.: ИМАТОН, 2001, - 93 с.
3. <https://psytests.org/multi/cathspq-run.html>
4. <https://psylab.info>